

Stockholms
universitet

Att sluta missbruka – med eller utan samhällets hjälp

© Jan Blomqvist, SoRAD

Innehåll:

- **”Vad är problemet?” Uppfattningar om narkotikamissbruk**
  - Teorier om narkotikamissbruk
  - Den svenska ”doxan”
  - Det multifaktoriella perspektivet – två versioner
  - Wests Theory of Addiction
- **Behandling av narkotikamissbruk – vad säger evidensen?**
  - De nationella riktlinjerna.....
  - .....och några problem och begränsningar
- **Vägar ut ur missbruket – ett vidare perspektiv**
  - Är behandling nödvändig?
  - Hur går det till att sluta?
- **Mot en bättre missbruksvård?**

- **”Vad är problemet?” Uppfattningar om narkotikamissbruk**

**Olika slag av förklaringsmodeller till missbruk och beroende
(Peele & Alexander, 1985):**

- **Genetiska modeller** ("somliga har det i sig")
- **Expositionsmodeller** ("the demon drug")
- **Adaptationsmodeller** (samspelemodeller)

- **Genetiska modeller** ("somliga har det i sig")
- **Expositionsmodeller** ("the demon drug")
- **Adaptationsmodeller** (samspelemodeller)

"Den svenska doxan" (Bergmark & Oscarsson, 1988):

- Narkotika är ett stort och farligt samhällsproblem
- Allt bruk är missbruk
- Missbrukaren blir snabbt en slav under sin drog
- Man kan inte sluta utan omfattande behandling
- Tvång är befogat för att åstadkomma detta

- **Genetiska modeller** ("somliga har det i sig")
- **Expositionsmodeller** ("the demon drug")
- **Adaptationsmodeller** (samspelsmodeller)

"Det multifaktoriella – biopsykosociala – perspektivet"

- Den traditionella – "statistiska versionen"

Det multifaktoriella perspektivet - "statistisk modell":

FAKTORER

som orsakar

BETEENDEN

Genetisk predisposition

Neurobiologiska mekanismer

Personlighetsfaktorer

Bristande norminlärning

Socialt tryck

Tillgänglighet

Med mera

Missbruk

Det multifaktoriella perspektivet - ”statistisk modell”:

FAKTORER

som orsakar

BETEENDEN

Genetisk predisposition

Neurobiologiska mekanismer

Personlighetsfaktorer

Bristande norminlärning

Socialt tryck

Tillgänglighet

Med mera

Missbruk

- **.....”we have produced a bio-psycho-social model that excludes the essence of humane existence – options, freedom to choose and the centrality of value systems (Les Drew, 1989)**

- **Genetiska modeller** ("somliga har det i sig")
- **Expositionsmodeller** ("the demon drug")
- **Adaptationsmodeller** (samspelesmodeller)

"Det multifaktoriella – biopsykosociala – perspektivet"

- **Den traditionella – "statistiska versionen"**
- **"Aktörsversionen"**

Det multifaktoriella perspektivet – ”aktörsmodell”

Faktorer som minskar handlingsutrymmet/bidrar till missbruk

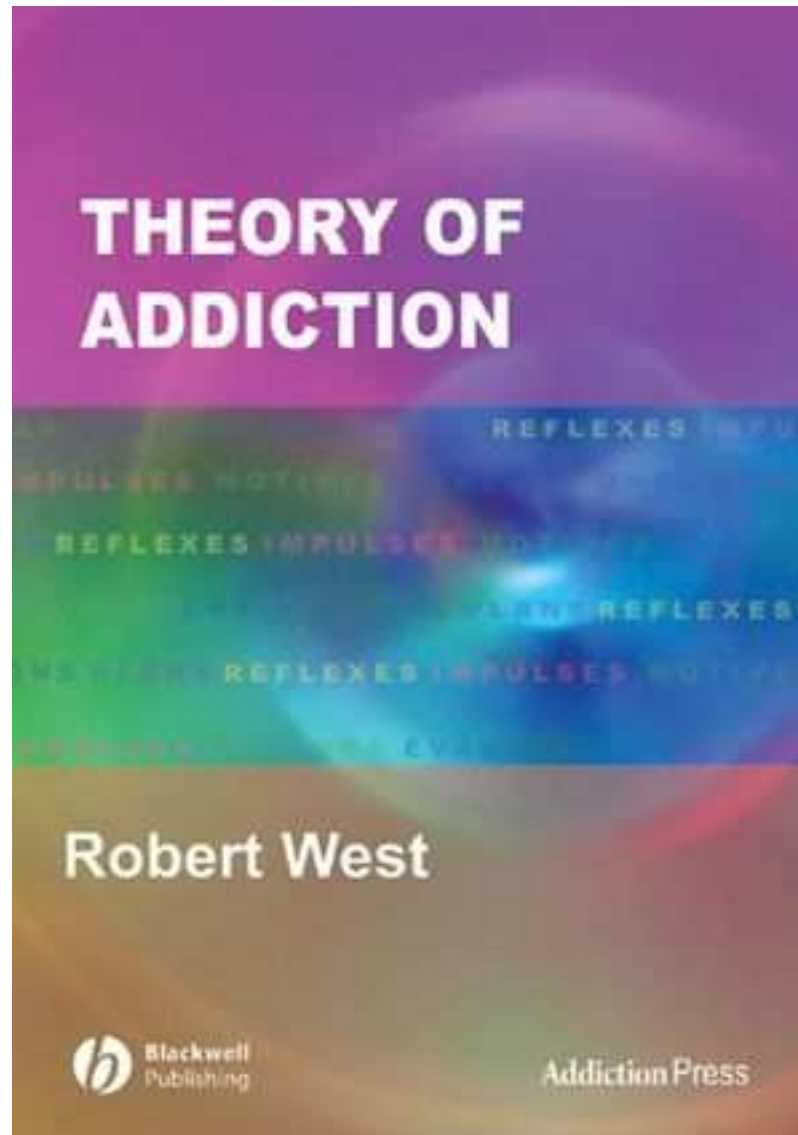
Genetisk predisposition
Substansens neurobiologiska verkningar
Psykologisk sårbarhet
Svaga normer / värden
Social utsatthet
Socialt tryck
Hög tillgänglighet, etc.

Missbruks- / rehabiliteringsprocess

Personliga kapaciteter (kunskaper, coping etc.)
Starka normer / värden
Socialt kapital
Goda livschanser
Samhällsreaktioner, restriktioner etc.
Professionella insatser (sociala, psykologiska, medicinska)

Faktorer som ökar handlingsutrymme /motverkar missbruk /bidrar till lösning

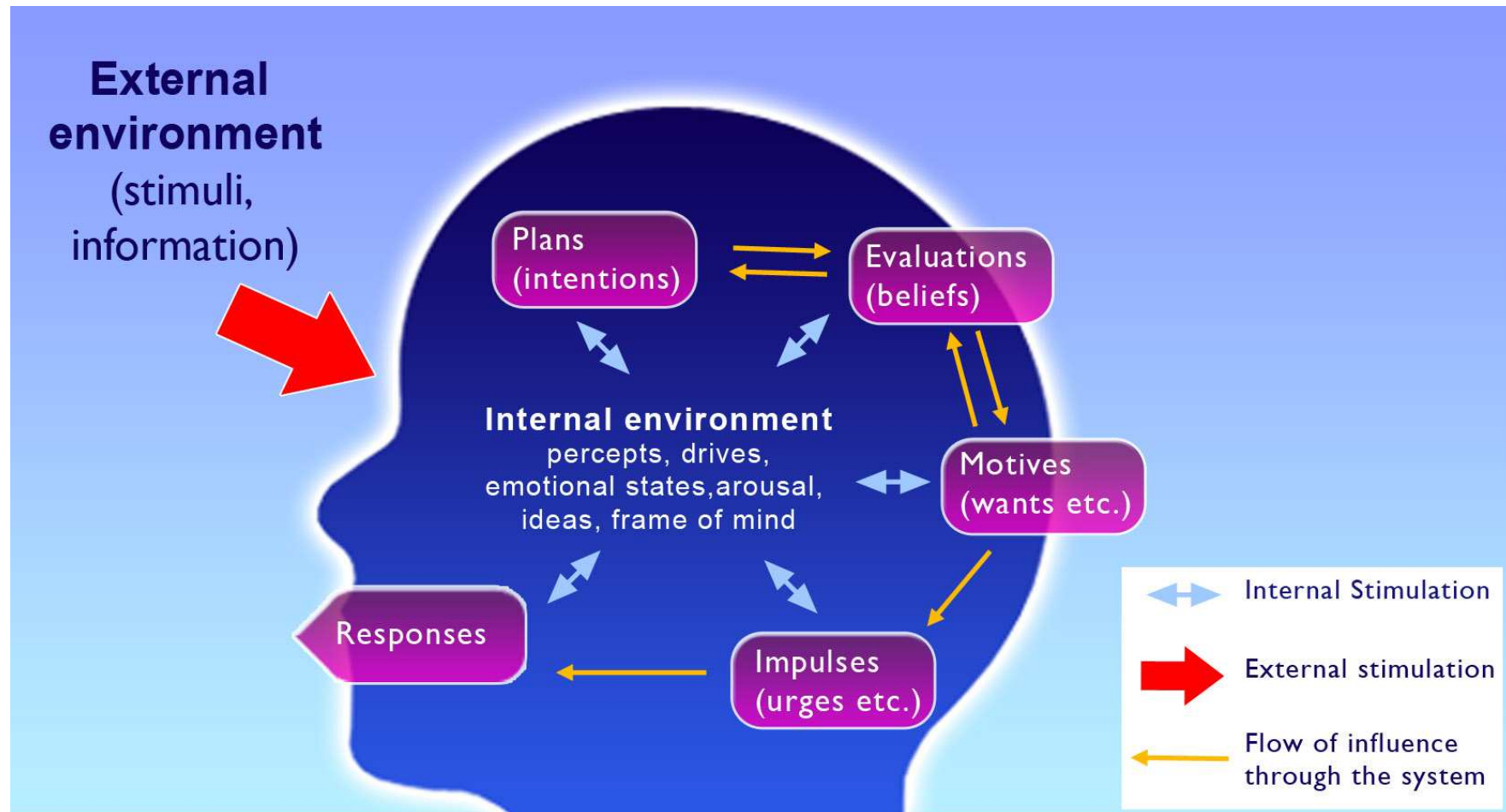
En motivationsteori om missbruk

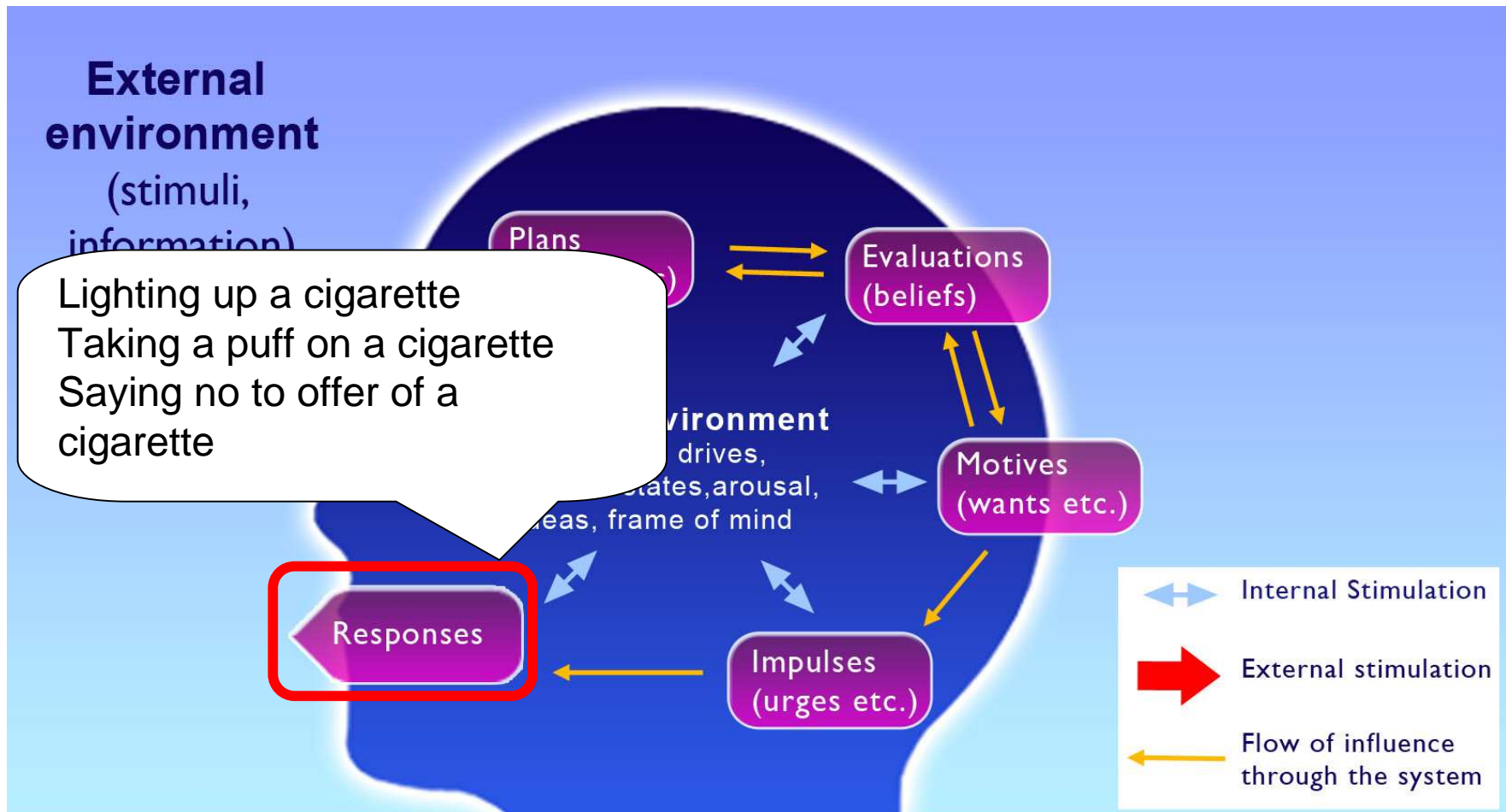

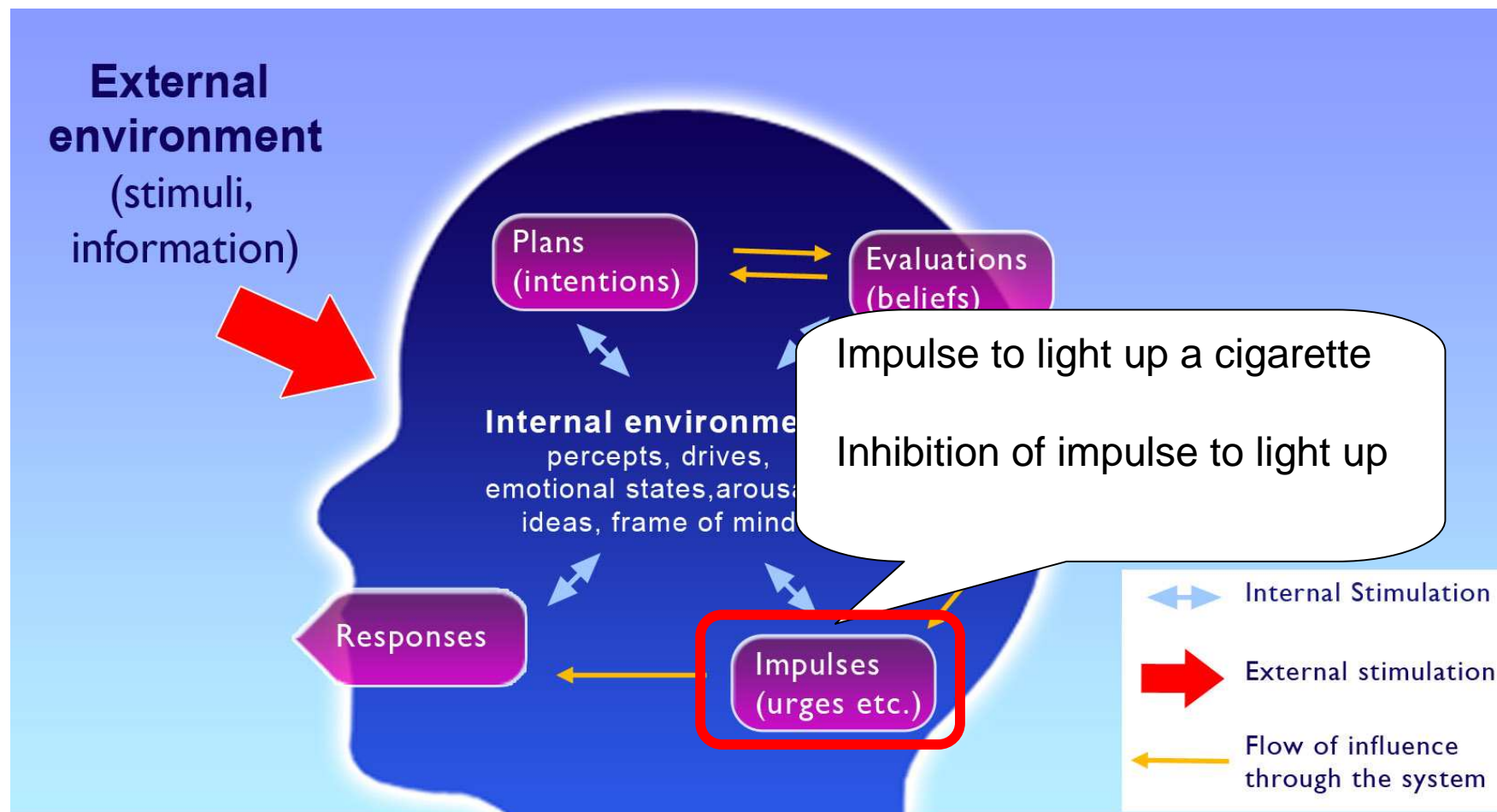
<http://www.primetheory.com/slides/Theoryofaddictionfirsthalf.pdf>

<http://www.primetheory.com/slides/Theoryofaddictionsecondhalf.pdf>

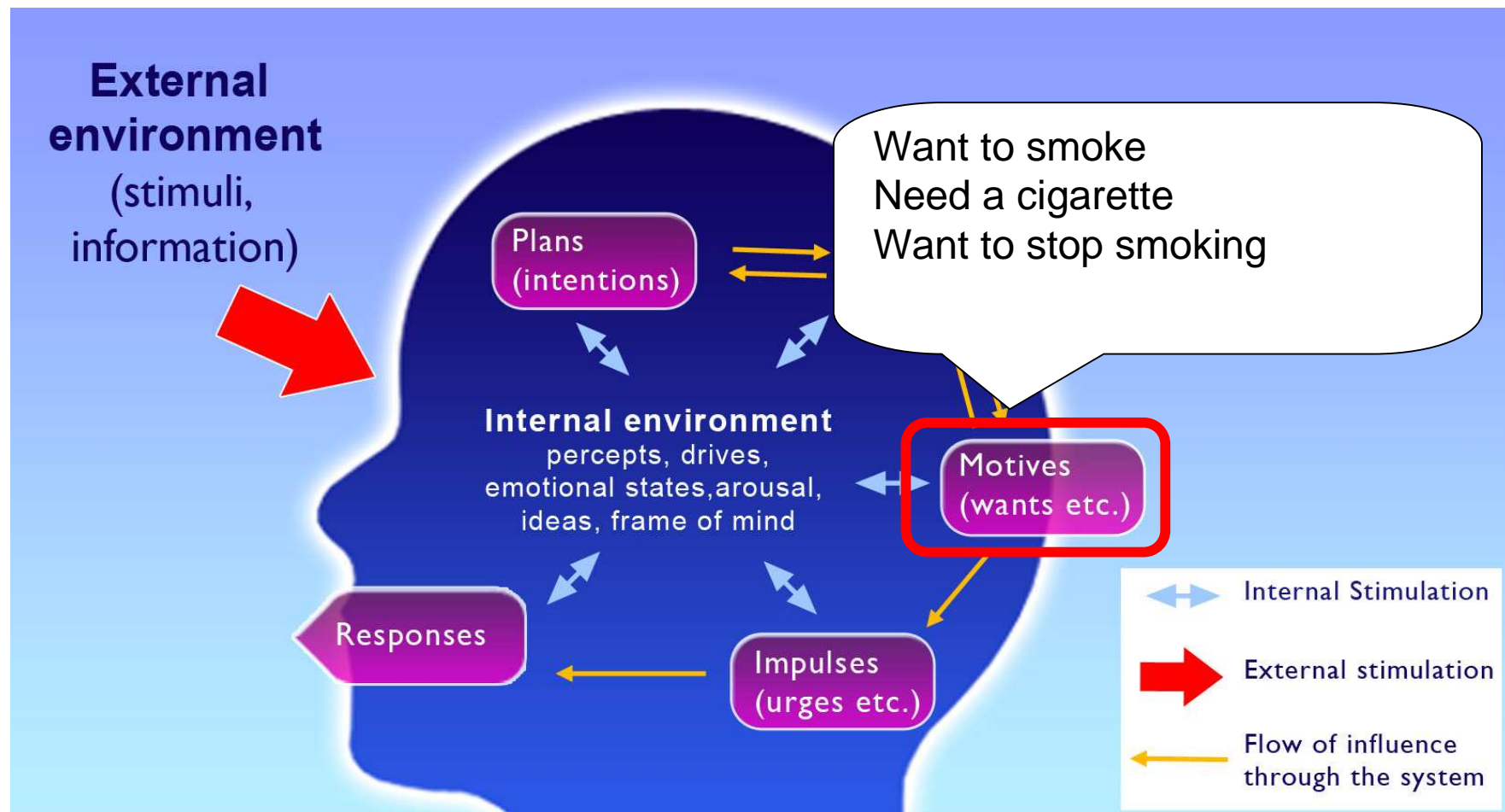
The motivational system (P.R.I.M.E. theory)

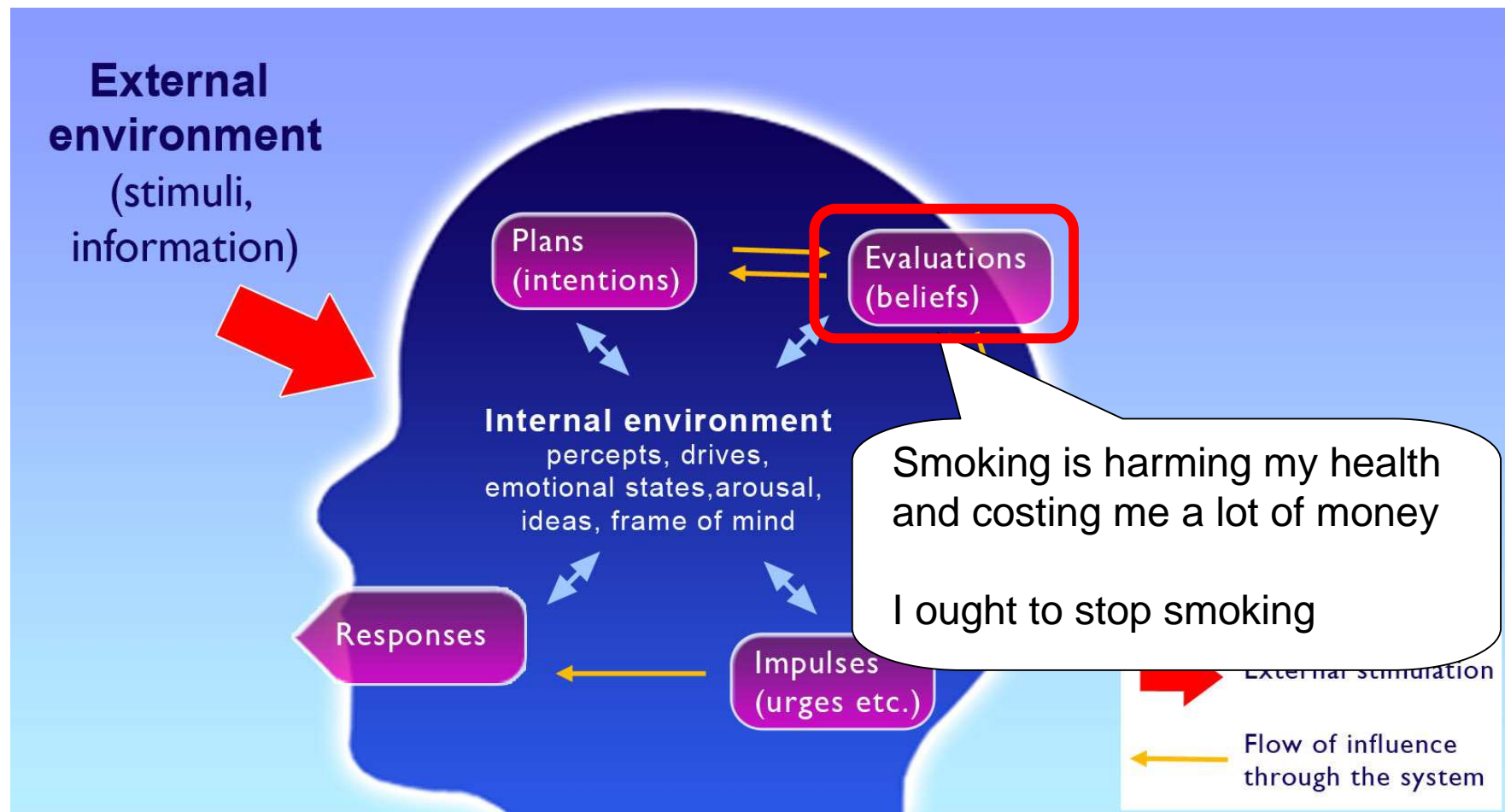

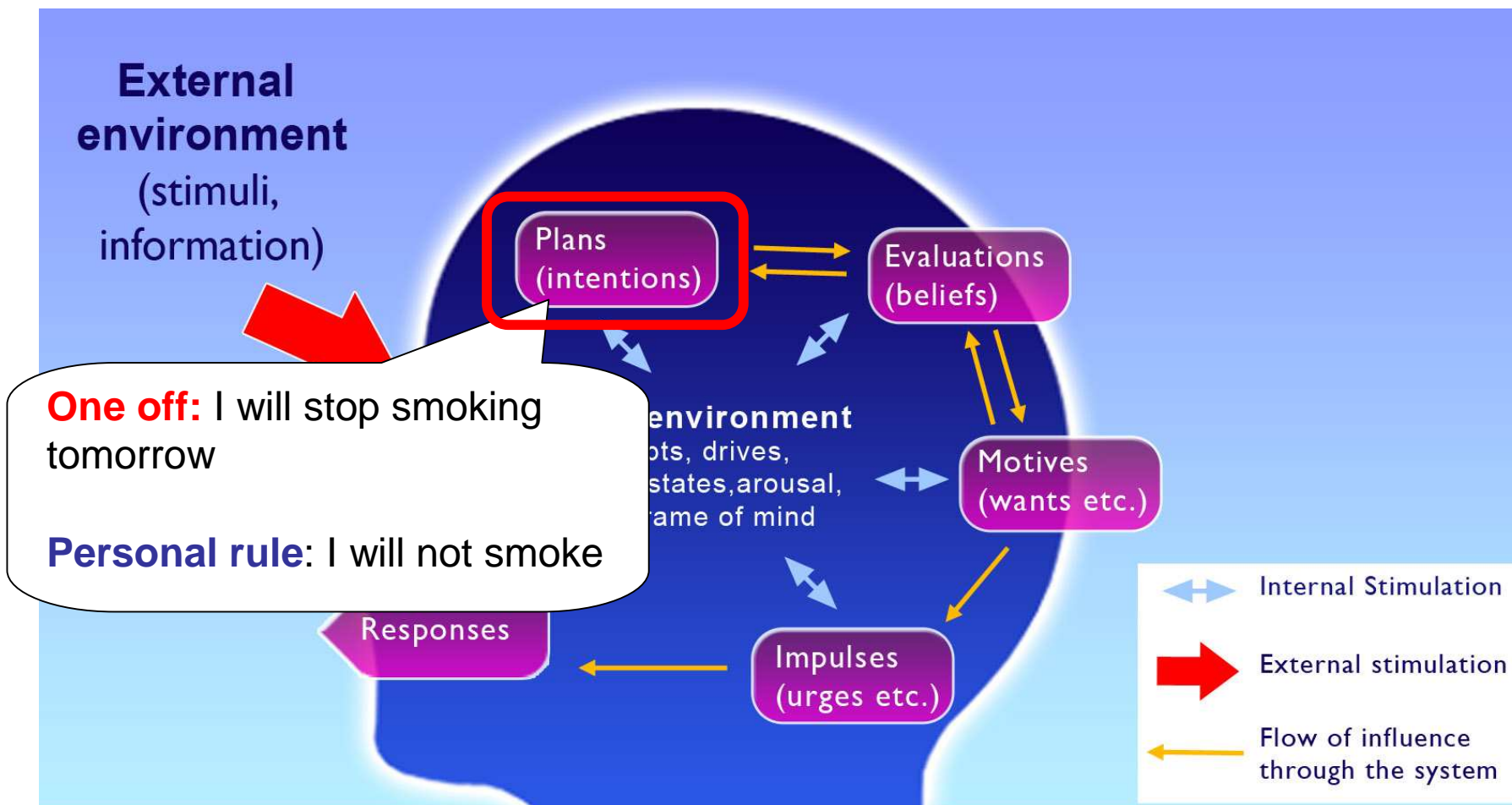

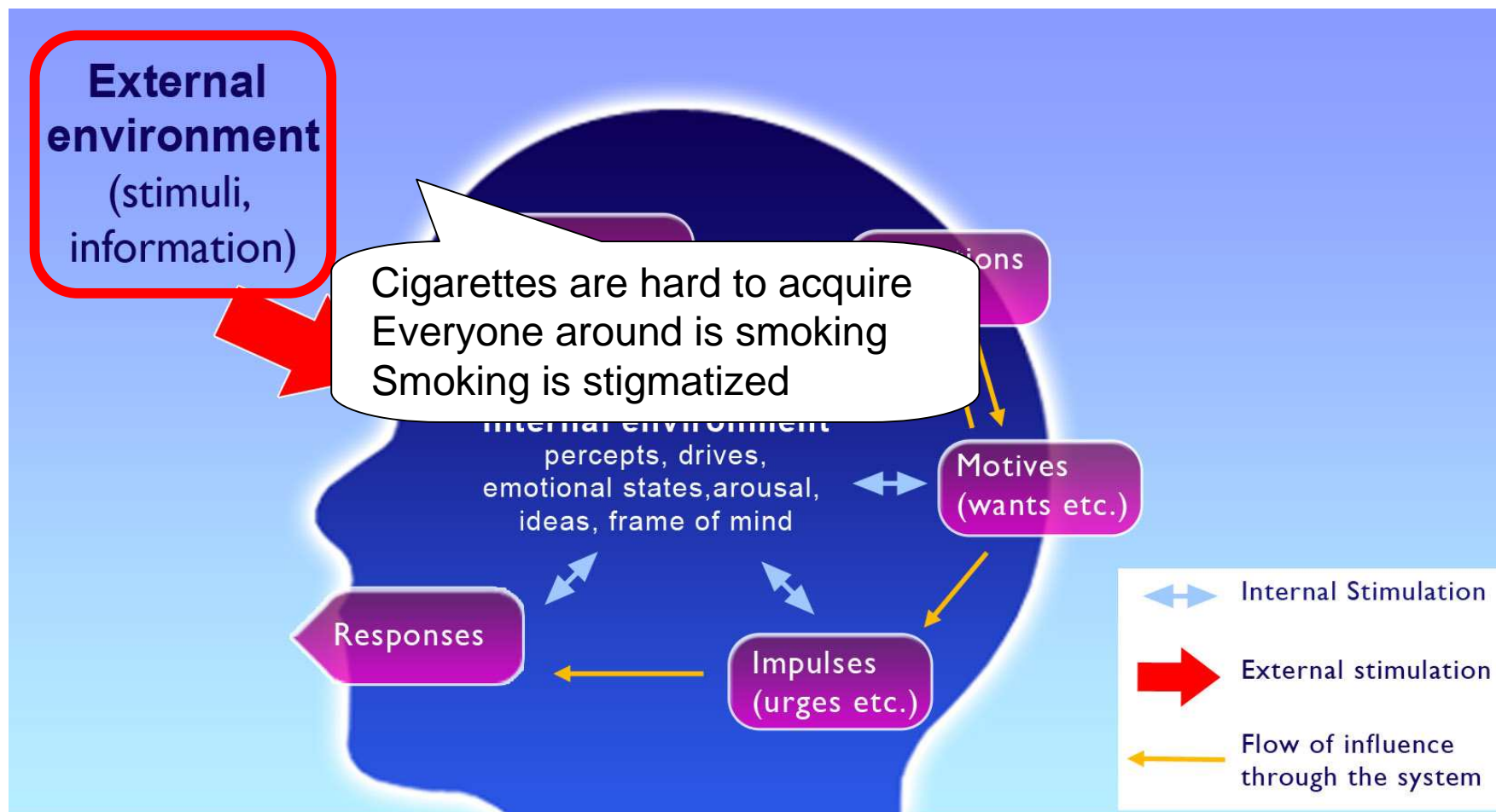

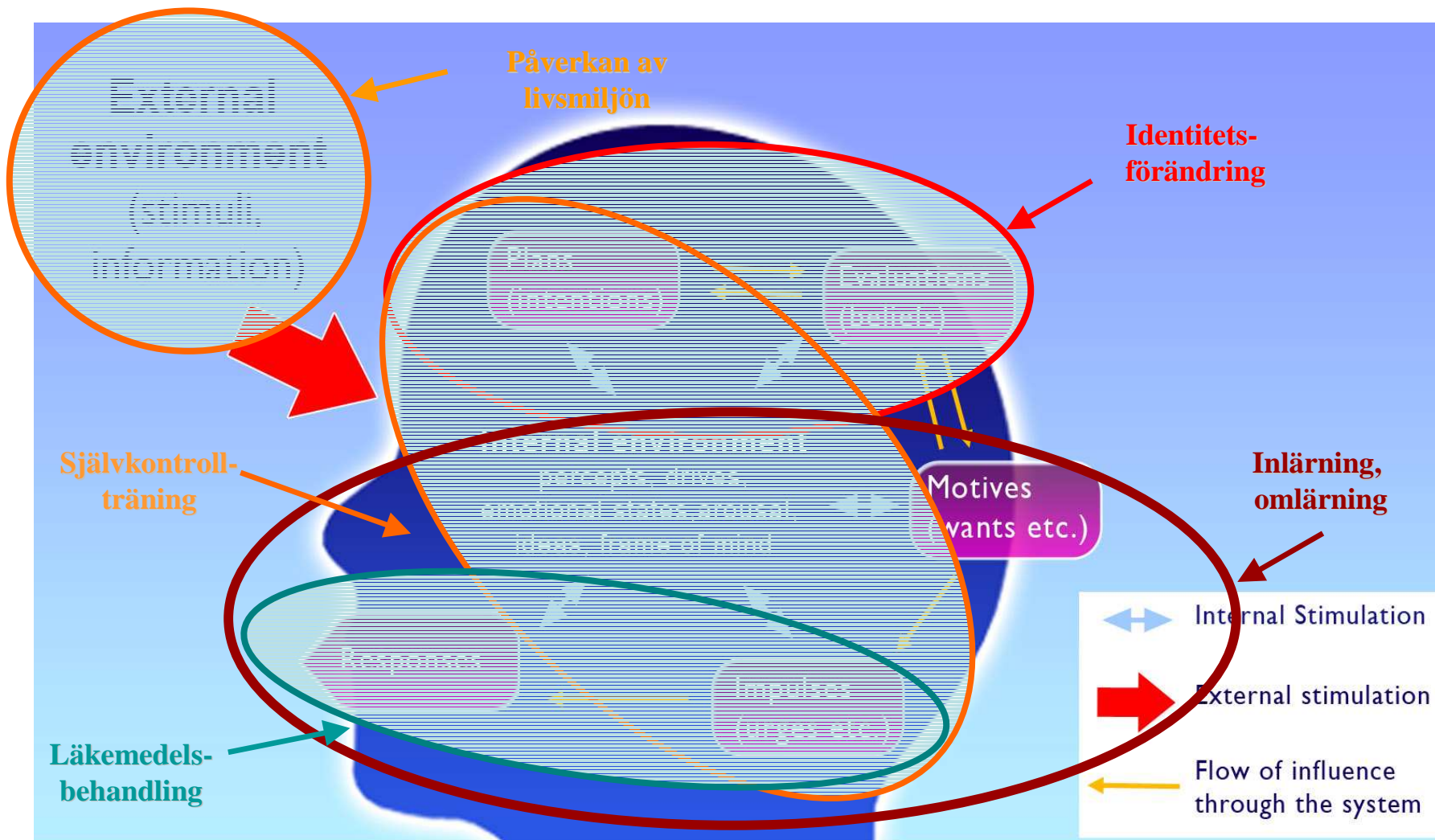

Möjliga behandlingsingripanden – beroende på person/situation

www.primetheory.com

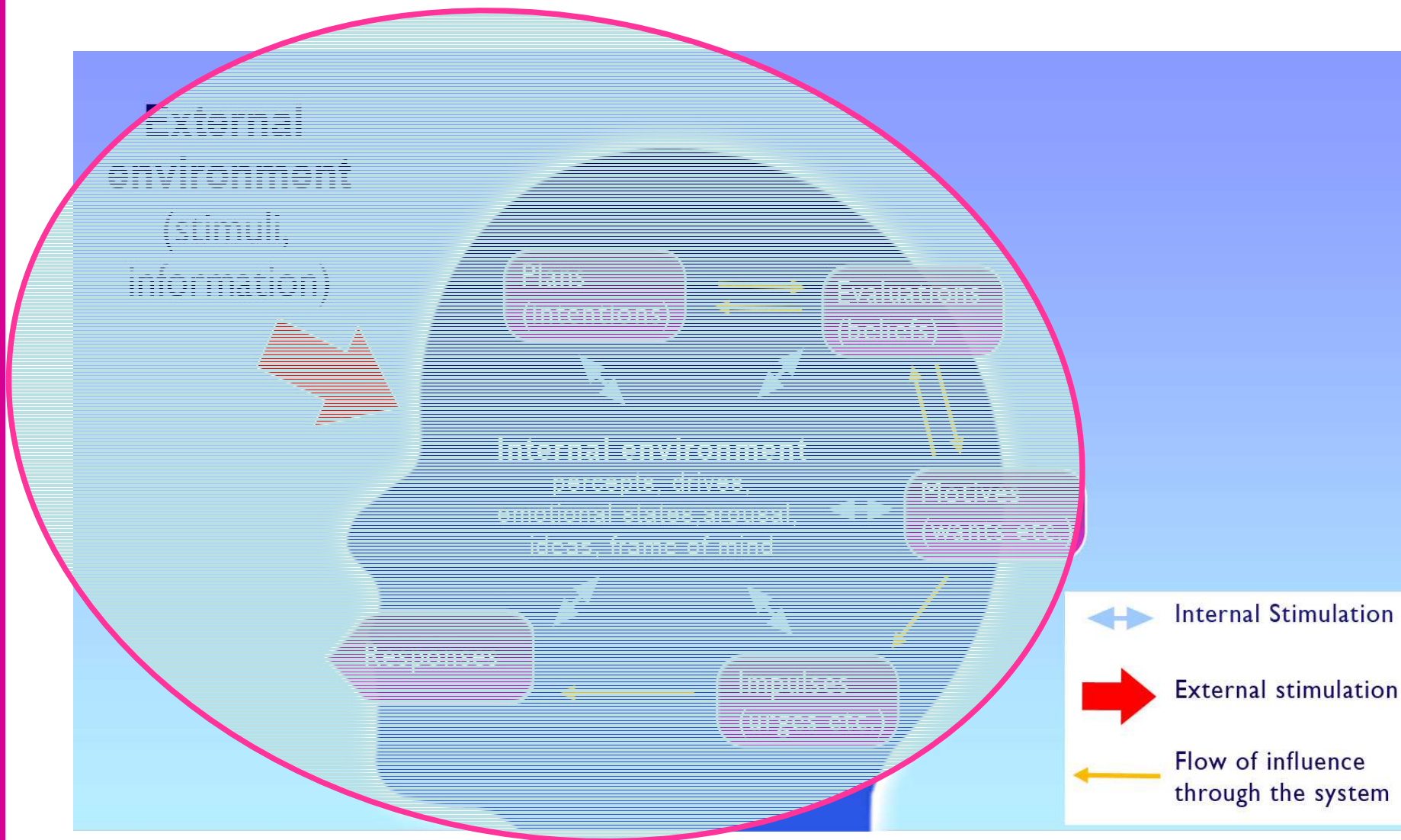
www.rjwest.co.uk

Förändringens dynamik:

- **Kan ske *plötsligt* eller *gradvis***
- **Kan ske av *olika skäl*:**
  - till synes överraskande
  - efter en dramatisk yttre händelse
  - i samband med en vardaglig utlösande händelse
  - i samband med psykologiska, medicinska eller andra interventioner
  - i samband med förändringar i levnadsmiljön
  - etc.
- **Kan avse *symptomet* eller hela *motivationssystemet***

Stabil förändring kräver att hela motivationssystemet är i balans

www.primetheory.com

www.rjwest.co.uk

Slutsatser för hjälpsystemet

- **Missbruk och beroende uppstår i ett komplext samspel mellan individuella förutsättningar, omgivningsförhållanden och ofta oförutsedda händelser**
- **Vägarna in i missbruk och beroende är många och olika**
- **Det finns många omständigheter och insatser som kan bidra till att människor hittar en väg ut ur missbruket**
- **Behandling är inte nödvändig, men kan underlätta och stödja ”naturliga läke- eller förändringsprocesser” (initiera, bana väg för, vidmakthålla)**
- **Behandling måste ”börja där klienten är” och interagera med och stärka olika ”läkande krafter” i hennes/hans levnadsmiljö**

- **Behandling av narkotikamissbruk – vad säger evidensen?**

Riktlinjer för missbruks- och beroendevård (SoS, 2007)

Effektiva psykosociala metoder:

- **Amfetamin, partydroger, kokain: inga godtagbara studier**
- **Cannabis: abstinens, kognitiv träning (visst stöd)**
- **Heroin: kunskapsläget oklart**
- **(Socialstyrelsen rekommenderar generellt KBT, ”dynamisk terapi”, CRA mm vid ”narkotikamissbruk”)**

Effektiv läkemedelsassisterad behandling:

- **Heroin: Metadon /Subutex /Subuxone (i kombination med psykosocial behandling)**
- **Kokainmissbruk: Antabus (visst stöd)**

Några problem med att tillämpa riktlinjerna:

”The outcome equivalence paradox” (absolut men inte relativ effektivitet)

(”Specifik behandling är bättre än ”standardbehandling” och ingen behandling alls, men ingen specifik behandling är överlägsen någon annan”)

Obefintligt eller svagt stöd för ”matchning”

(av vissa klienter till vissa specifika behandlingar)

Variation i utfall beror mer på ”common factors” (”terapeutisk relation”, god behandlingsmiljö, klientens ”sociala kapital” etc.) **än på val av specifik metod**

Riktlinjerna ger ej stöd för val av behandling i det enskilda fallet

(viktigt ge klienten tillfälle till ”informerat val”)

Hur gå vidare?

Evidensbaserad praktik (enligt Sacket m.fl.)

- **Bästa möjliga externa evidens (efficacystudier)**
- **“Beprövad klinisk erfarenhet”**
- **Patient’s / client’s choice**

- **Bästa möjliga externa evidens (efficacystudier)**
- **“Beprövad klinisk erfarenhet”**
- **Patient’s / client’s choice**

- **Bästa möjliga externa evidens (efficacystudier)**
- **“Beprövad klinisk erfarenhet”**
- **Patient’s / client’s choice**

- **Vägar ut ur missbruket – ett vidare perspektiv**

- **Det mesta vi vet om återhämtning från missbruk och beroende kommer från studier av behandlingseffekter**
- **Flertalet människor med missbruks- eller beroendeproblem kommer aldrig i kontakt med vård eller behandling**
- **Många av dessa finner ändå en så småningom en lösning (majoriteten av alla svenskar som tagit sig ur ett alkoholberoende har gjort detta utan behandling; Blomqvist m.fl., 2007)**

”Självläkning” vid narkotikaproblem (få data)

CADS-studien: Befolkningsurval i Kanada (12.000 pers.; Cunningham m.fl., 1999);

Andel av dem som slutat använda olika droger som fått behandling:

LSD – drygt 10 %

Marijuana – ca 20 %

Crack / kokain – ca 20 %

Opiater – drygt 30 %

NLAES-studien i USA (ca 43.000 personer; Cunningham, 1999);

Andel f.d. drogberoende som varit med om drogrelaterad behandling:

Cannabis – 27 %

Amfetamin – 38 %

Crack / kokain – 45 %

Hallucinogener – 46 %

Heroin – 70 %

Slutsatser för hjälpsystemet:

- **Missbruk och beroende uppstår i ett komplext samspel mellan individuella förutsättningar, omgivningsförhållanden och ofta oförutsedda händelser**
- **Vägarna in i missbruk och beroende är många och olika**
- **Det finns många omständigheter och insatser som kan bidra till att människor hittar en väg ut ur missbruket**
- **Behandling är inte nödvändig, men kan underlätta och stödja ”naturliga läke- eller förändringsprocesser” (initiera, bana väg för, vidmakthålla)**
- **Behandling måste ”börja där klienten är” och interagera med och stärka olika ”läkande krafter” i hennes/hans levnadsmiljö**
- **En utmaning: Att anpassa lösningen till problemet (och inte tvärtom): att hitta sätt att möta de heterogena och varierande behoven hos en heterogen och varierande grupp människor med olika grader och typer av problem med olika rusmedel eller beteenden**

- **Mot en bättre missbruksvård?**

Vad behöver göras?

➤ **Personer med ”tungt missbruk”:** från intensitet till extensitet:

- i stället för oregelbundet återkommande intensiva insatser (tvångsvård, behandlingshem etc.):
kontinuerlig lågintensiv kontakt, återkommande socialt och medicinskt stöd, mobilisering av
”läkande krafter” i levnadsmiljön; snabbt ingripande i akuta situationer

➤ **Att göra vården attraktiv och relevant för ”de många”:**

- *lokala mottagningar* med hög tillgänglighet; flexibilitet; individen som utgångspunkt;
”skräddarsydda insatser; uppföljning/revidering - i dialog med klienten; samverkan mellan
huvudmän; *tvärdisciplinära team*

➤ **Underlätta ”sjävläkning”/ ”hjälp till självhjälp”:**

- motverka moralism och enkla kategoriseringar; lära ut att ”sjävläkning” är
möjlig och vad omgivningen kan bidra med; internetbaserat stöd; skapa alternativ

➤ **Socialpolitiska insatser som skapar alternativ**

Det sociala sammanhanget:

**“för att ‘säga nej’ till missbruk krävs något annat och bättre att
‘säga ja’ till”**

Ur “Coming Clean” (Granfield & Cloud, 1999)

Stockholms
universitet

Tack för uppmärksamheten